
VIROZA

LAMIJA BEGAGIĆ

*Alini i Tamari, najstrpljivijim
prijateljicama na svijetu*

TAXI

Jan izlazi prvi. On je već navikao. Odvezati se, otvoriti teška vrata, izaći, osvrnuti se za sobom, pokupiti sa sjedišta kapu, flašicu, mobitel, ključ. Otvoriti mi vrata. Čuvati ih dok se ne izvučemo nas dvije. Zatoriti vrata za mnom. Otići sa taksistom do gepeka. Pokazati mu kako se kolica rasklapaju. Ova kopča ide naprijed. Sad samo pritisnete. Jako. Tako. Spustiti torbe pokraj kolica. Pridržati mi novčanik dok smjestim Emicu u kolica. Dodati joj flašicu. Staviti kapu. Dodati mi mobitel i ključ. Vratiti mi novčanik. Doviđenja, reći taksisti. Jesmo li uzeli sve, reći meni. Hajmo, reći i napokon staviti ruke u džepove. Jan je nekada želio malu seku.

ONI I MI

Kao da smo se dogovorili. Naš taxi stiže na odredište pet sekundi prije njihovog. Naše sekunde prednosti rasplinjuju se začas. Njih troje, dvoje odraslih i dijete. Nas troje, jedna odrasla i dvoje djece. Njih troje, ruksak i sanke. Nas troje, ruksak, putna torba, nosiljka, kolica i sanke. Njihove četiri velike ruke. Moje dvije i dvije Janove.

Jan je nekada želio malu seku.

AUTOBUS BROJ 44

Autobus broj 44 vozi za planinu i pun je. Jan ulazi čuvati nam mjesta. Jaca kupuje karte. Boris stavlja stvari u gepek. Sanke, torbu, kolica. Ostalo nosi u rukama. Boris ima velike ruke i malog sina. Gdje je mama? – pita sin. Kupuje karte – kaže Boris. Sin odlazi do mame. Gdje je tata? – pita sin. Pakuje stvari – kaže Jaca. Reci mu da ne krene bez tate – kaže sin.

Jednom je vozač zatvorio vrata prije vremena i dječak je ostao sam u autobusu. Od tad stalno pita za mamu i tatu.

Jednom je Edo išao sa nama na planinu. Jan je cijelim putem spavao. Tek smo stigli, a ja sam se već odmorio – rekao je kada se autobus broj 44 zaustavio pred planinskim hotelom.

JA ĆU SADA POVRATIT

Ja ću sada povratit – rekao je Jan i istrčao iz autobusa. Povratio je u duboki snijeg i uzeo maramicu od Jace. Stavio je ruke u džepove i gledao kako izlazimo iz autobusa. Smiješio se. Jesi li dobro? – pitala sam ga. Klimnuo je glavom. Jesi li uzela sve? – pitao me. Klimnula sam glavom. Hajmo – rekao je i nije vadio ruke iz džepova.

SANKANJE

Dječaci su sjeli na sanke. Emica je legla u kolica. Jaca i Boris povezli su dječake. Emica i ja nismo se pomijerali s mjesta. Ne može. Ne mogu kolica po snijegu.

186

Jaca je povezla dječake. Dvije ruke, dvoje sanki, Jan i Denis.

Boris i ja nosili smo Emicu i kolica. Padala je u san, propadali smo u snijeg.

Kad zaspi sa dudom flašice u ustima, dugo još iz kolica dopire zvuk otkucavanja. Prijeteći, kao da će nešto sad eksplodirati. To kroz tanki otvor dudice izlazi zrak i pušta se na slobodu. Polako izvučem flašicu i spremim je u torbicu. Hitro glavu okreće na drugu stranu, a ja još hitrije mokru kosicu zašuškavam pod kapu.

Sunce sija i sankalište je puno. Spuštamo kolica kraj štanda sa kapama i šalovima.

Ovdje vam je zavjetrina. Torbe dajte meni, spremit ću ih u kombi govori bradati prodavač kapa. Zahvaljujem se dok pokušavam fotografisati nju kako spava i njega kako se spušta niz padinu. Ulovim tek rub sanki, nanos snijega i sunčev odbljesak. Ni njega, ni nju.

Boris i Denis spuštaju se skupa.

Gdje je mama? – pita dječak. Sanka se sa Janom – veli Boris. Reci joj da ne krene bez nas.

NJEGOVA STRANA PRIČE

Da je tu, pa da može da se brani, rekao bi da sam mu opet kasno rekla da ćemo na planinu i da se ništa ne dogovaramo. I rekao bi da neko treba spremi kuću i oprati suđe. I da ga hvata neka prehlada. I da mu se sad to sve skupa ne da.

Zašto nije krenuo? – pita Jaca.

Ne da mu se – kažem.

SAMO NA DJECU

Samo na djecu, fokusirat ćemo se na djecu.

Tako je glasio prećutni dogovor između mene i Jace sklopljen između one dvije rečenice o Edinom izostanku.

Nećemo pričati, ni gledati se, ni pokušavati me utješiti. Naročito nećemo izbjegavati poglede.

Na djecu. Fokusirati se na djecu, na njihove mokre noge i suhe čarape, na čajeve, sendviče, voće, na pauzu za domine, lego, magnetni Čovječe, ne ljuti se, na spuštanje, penjanje, prevrtanje i podizanje.

Na djecu.

187

POVRATAK

Svi su spavali u povratku. Plašila sam se da ću prespavati stanicu na kojoj izlazimo i držala sam oči širom otvorene. Plašila sam se stvari. Malene rukavice, termos bočica, veća rukavica bez svog para, tri kape, dekica, ostatak sendviča, flaša s vodom, iscijepane karte i usnulo dijete, sve to stalo je u moj naramak i moje šake. Plašila sam se kamo sa svim tim kad autobus stane. Nisam htjela da ih prerano budim, nikog. Bio je zimski sumrak i na samom ulazu u grad svečano su se upalila svjetla. Sipio je snijeg. Rukavice u rukama bile su vlažne od znoja.

Na kraju smo zaboravili samo sanke.

Jan je plakao u sebi.

PAPIRNE GRUDVE

Loptice istrošenih papirnih maramica ličile su na grudve i oblačke, ne na labudove i origami ždralove. Dokotrljale su se do najrazličitijih mjesta: jorgana, mekanih jastuka sečije, radnog stola, stolice, medom zaslipane površine trpezarijskog stola...

Skupljao ih je u plastičnu kesu i tiho gundao kako smo trebali najaviti kad se tačno vraćamo. Sobu je napunio mrzovoljom i virusima.

Suđe nije oprao.

Tatino zlato, tepao je dok ju je podizao.

Tatin sin, mazio ga je po kosi.

Gotovo je, zarazit će ih, pomislila sam, pa odšutila.

SA SOBOM

Postoji li nešto da se odgodi, a da već nisi, nešto što se možda može razvlačiti još koju godinu bez previše posljedica, a da već nisi godinama razvlačila?

Možda pisanje diplomskog? Odgađala, četiri godine.

Sjedanje za volan nakon polaganja vozačkog? Šest i po.

Zdravstveno osiguranje? Skoro sedam.

Prevod auta? Još na čekanju.

Sve to s njim, sve to s nama?

188 Dok mi tako govori, pravim se da je ne čujem. Ne odgovaram. Nastavljam raditi ono u čemu me zatekla kad je predavanje počelo. Kao da ne znam da to ona meni samo jer je ista ja, pa je boli još više.

Sve to s vama? Sve to s vama, sve to s nama?

Ponavlja tako, dok se ne zapetlja među zamjenicama.

Onda me napokon ostavi na miru.

EMA

Gdje pada kiša? Kako Ema pleše? Kako se Emica ljuti? Koliko voliš mamu? Kako kaže mala maca? Gdje palimo svjetlo? Kako voziš autić? Kako hraniš medu? Kako Ema kašlje? Gdje Emicin pupak? Kako Ema spava?

Po cijele dane, Emu pitamo.

Za svaki odgovor, nagrađujemo je osmijesima, poljupcima, zagrljajima, tepanjima i blagim riječima. Ne štedimo ništa od toga, a ona, uprkos tome, ne odgovara uvijek niti na sve.

JAN

Može li škola nestati? Je li atomska bomba jača od obične? Ima li šta jače od magme?

Može li magma zapaliti školu? Što mi nemamo vulkana? Može li obična

planina postati vulkan? Može li se desiti erupcija Bjelašnice? A šta ako ipak može? A kako mi znamo da ne može? Ilhan kaže da je Bog stvorio sve. Onda je i Bjelašnicu, i vulkane u Italiji. A što nije i kod nas sagradio neki vulkan? Možda može on to naknadno, da promijeni, pa nešto pretvori u nešto drugo, dosadi mu, pa se malo igra. Ja mislim da može, a ti misli kako hoćeš.

Po cijele dane, Jan pita.

Za svaki odgovor, Jan nas nagradi bonus pitanjem. Trudimo se odgovoriti na svako, a on, uprkos tome, većinu odgovora ne stigne saslušati do kraja.

ZARAZIO JE

Danas je ne zanima ni gdje pada snijeg, ni kako kaže mala maca. Zjenice su sužene, oči mokre i podočnjaci crveni. Glava joj pada na moje rame. Danas samo razmjenjujemo vrućice.

Niti ja pitam, niti ona odgovara.

SAN O VODI

Vidim tu debelu maslinastu bombu kako mi prelijeće iznad glave i pada direktno u rijeku, rasprskavajući se u hiljade sitnih komada. Potom iz unutrašnjosti bombe izlaze ronoci i plivači, mladi, zgodni, sa pločicama na grudima, razvijenih i zdravih tijela, plivaju po rijeci koja je najednom postala zelena i čista, kao da joj je bomba udahnula život. Penjem se na gradski most i frenetično skidam jaknu sa sebe i skačem i plivam sa tim mladim ljudima, ronim, smijem se, i plivam, i ronim, i smijem se.

U 4 ujutro, poput dobro uštimanog sata, Ema me budi i traži svoje mlijeko koje brižljivo za nju skladištim u sebi.

I rijeka, i zdravlje, i čistota, raspršiše se poput debele maslinaste bombe. Sanovik, strana 28, bomba: (kad eksplodira) – neočekivan događaj.

189

PRIJE ILI KASNIJE

Jan ne ide u školu.

Bolestan je, kašlje, boli ga glava i pospan je. Dan provodi između mene i svog kreveta.

Nervira ga sestra. Ona kašlje namjerno, samo da se njemu ruga.

I tata ga nervira. Zašto stalno govori “jao meni”? Kako to misli “jao njemu”? Pa “jao” je i nama!

I zašto mama ne može s njim u sobu, da se zatvorimo tamo, jedemo smoki i puding, to smo uvijek radili kad je bio bolestan prije nego je ona došla.

Ne može te imati samo za sebe, to mora shvatiti, prije ili kasnije – mrmlja Edo.

Kasnije, Edo, kasnije.

KROZ PROZOR

Antibiotici, kapi, masti, sirupi. Na šest sati, na dvanaest sati, po potrebi. Pumpice, išmrkaj, izvuci, ne plači, proći će, 38, dobro je, nije, ide noć, sirup, čepić, neću, ružno, bljak, još samo malo.

Kad prođe sve, i utihnu, izvlačim se polako, ne pomijerajući ih. Na mjesto gdje spavam, između Jana i Emice, ušuškavam plišanog polarnog medu i odlazim u kuhinju. Otvaram prozor, gledam i dišem.

U stanu zgrade preko puta, njih dvoje još uvijek spavaju u istom krevetu.

190

KREVETI

Ima ih osam, dva na sprat i dva bračna. Ležim na jednom, gornjem, ispod mene je Amer, moj prijatelj sa fakulteta. Imam dugu kosu i kad spustim glavu sa kreveta da gledam u Amera dok dugo razgovaramo, kosa se njiše i on je povremeno dodiruje i miriše.

Smeđa je i opada. Povremeno mu se snop mojih dlaka zaglavi među prstima. Onda dignem glavu da je odmorim i još neko vrijeme pričamo ne vidjevši se.

Pred sami kraj, odjednom i bez najave, kako to u snovima već biva, popunjeni su i ostali kreveti, nepoznatim ćelavim muškarcima. Oni ne govore, a njihovo prisustvo učini da zamuknemo i Amer i ja.

Sanovnik, kosa – raskoš; kosa koja opada – bolest, neimaština; krevet – treba vam odmor.

PREKO PUTA

Zgrada preko puta moje i nije preko puta, već preko livade. Na livadi se ne igraju djeca, niti kake psi. Pusta je i zapuštena. Obilaze je tek ptice što uzinaju mrvice ostale od naših ručkova i večera.

Oni preko puta kad ručaju, spuste luster. Imaju jedan drečavozeleni što visi na rastegljivoj niti, kao lusteri moga djetinjstva. Jarko zeleno svjetlo obasja njihov šareni sto i oni vide što ja zamišljam: te salate od rotkvica i vegetarijanske lazanje i ta njihova lica, dok jedno drugom vade porcije na tanjir.

EMA jede u svojoj hranilici. Uz nju, u našu kuhinjicu stanu još dvije stolice. Na jednoj sjedi Jan i brljavi svoj ručak.

Ja jedem kad djeca zaspu.

Edo ruča na poslu. Ne večera.

Druga stolica čuva vrata od terase koja se ne mogu do kraja zatvoriti.

Popravit ćemo ih sutra. Ili još ovog vikenda.

I luster ćemo kupiti, ili lampu, imati ogoljenu sijalicu što strši sa plafona neozbiljno je u našim godinama.

Hoćemo, evo sutra, evo.

TAMARA

Tamara se još sjeća dana kad smo nas dvoje, pa onda i troje, išli skupa na more. Jedne je godine ljetovala s nama. Ni Tamara nije voljela onaj osjećaj kad ti voda dođe iznad ramena. I Tamara je imala onaj smiješni strah da će baš tad dok glava je dolje pod vodom nešto teško uzjahati nam ramena i povući nas dolje i da ćemo hvatati dah bespomoćno i bjesomućno, a ništa uhvatiti nećemo.

191

Hajde da plivamo, ali da se ne igramo tih klinačkih igara potušivanja i bacanja u vodu i prolaženja između tuđih nogu i... Hajde samo da plivamo. Ali ozbiljna sam, ja sam jako ozbiljna, samo da plivamo.

Slušala sam svoje riječi iz njenih usta i bila po ko zna koji put sretna što znam Tamaru.

Tamara se još sjeća kad smo išli skupa na putovanja i kad sam ja, na njene prijedloge da idemo negdje, obično odgovarala: Vidjet ću s Edom.

JA

Ideš sa mnom i Tamarom sutra na predstavu?

Bolesni smo. Još od planine

Jož. Kako su djeca?

Loše. Jan ne ide u školu, Ema ima temperaturu. Edu boli glava.

A ti? Kako si ti?

Ja? Kako to misliš ja?

ROKOVI, ŠOKOVI

Jaca i ja idemo na Ogledalo, onu slovenačku predstavu.

Znam, rekla mi je, mi smo bolesni.

Ajoj. Kako su djeca?

Nisu dobro. Temperatura, groznica.

Kad oni ozdrave, ići ćemo na nešto drugo, festival je još deset dana.

Kad oni ozdrave, ja ću se razboljeti, pa raditi, pa ozdraviti, pa raditi.

Dokad je rok?

Do juče.

JER PRIRODNO JE

Radi to da me nervira. Smeta mi kad plače. Povraća mi se kad joj vadiš to iz nosa.

Bolesna je.

Bolestan sam i ja.

Znam. Trudim se oko oboje.

Oko nje više.

Nije istina.

192

Istina je. A istina je i da hoću da tata ide na posao.

Zašto?

Tako. Jer je prirodno.

Nije. A kad ću ja na posao?

Ti možeš raditi i kod kuće. Radiš za računarom u spavaćoj. Naveče odeš. Možda mi je osam godina, ali znam razlikovati mamu od plišanog polarnog medvjeda.

NASMIJANE LIGNJE

Kao jasno mi je da se bojim vode, ali se spuštam sve dublje i dublje, a na dnu su lignje. Onda dolazi Amer u ronilačkom odijelu i sa velikim ručnim satom.

Dvanaest minuta, kaže, dvanaest minuta bez ikakve opreme! – viče i ja se smijem.

Mora da je veliko i mora da je važno, tih dvanaest pod vodom, bez zraka, bez boce s kisikom, među svim tim nasmijanim lignjama.

A sad izroni i sjeti se zašto sam ti pričao da bih ja ovdje mogao zastalno, da nikad više ne dođem gore.

Je li se ove lignje jedu? – pitam.

Kakvi – odmahuje glavom. – To su ti prijatelji.
Plivam ka površini, Amer me slijedi.
Mama, povratio sam. Mama! – drma me Jan za ramena. Skačem, na suhom sam.

Sanovnik, roniti: (sam) – nećete lako doći do cilja; (vidjeti ronioca) – neko će vas iznevjeriti, ljubomora.

RADOZNALOST JE UBIILA MAČKU

Jednom je čitao moju prepisku sa Amerom i pročitao stvari za koje uvijek postoji mogućnost da ćeš ih pročitati ako zaviruješ u tuđe prepiske, pa zbog tog rizika ni ne zaviruješ.

Da nedostaje mi vedrine, da mi je dosta grča, da dosta mi je strahova od sutra, strahova od neimaštine i besparice, grčevitog planiranja, stajanja u mjestu jer nemamo sad i ne možemo sad i nije trenutak sad. Da nedostaje mi ono kad kreneš nizbrdo i skineš noge sa pedala i oslobodiš ih i mašeš njima kroz zrak, naprijed i nazad kao dijete na ljuljašci i napneš glasnice i otpustiš glas iz grla i voziš se, letiš, letiš.

Naljutio se.

Promijenila sam šifru na laptopu.

193

REKLAMA

Sudaramo se po hodnicima i sobama. Ponekad provjetrimo prostorije pa se svi sastanemo u kuhinji. Na trenutak djelujemo kao sa reklame za bankovne kredite. On, ja, plavokosa curica i kovrčavi dječak. Onda zazvoni telefon, on pogleda u ekran i opsuje, Jan ga prijavi meni zbog grubih riječi, ja mu kažem da pazi, on se javi i cvrkuće osobi sa druge strane žice, potom završi razgovor i opet opsuje i krug se zatvori. Sobe smo dovoljno vjetrili, sad se opet strateški rasplinjujemo po njima.

Kad se Jan rodio, živjeli smo u trideset kvadrata, u koncentratu emocija.

Kada smo uselili u ove tri sobe, kuhinju, kupatilo, toalet i dvije terase morali smo dodati mnogo vode da bismo taj koncentrat mogli prosuti svuda pomalo.

Postalo je bezukusno.

SIJAJ, SIJAJ, SJAJNA ZVIJEZDO

Jan je beba, Eme još nema. Još uvijek spava u krevetiću i zaneseno gleda u pokretne igračke što mu se, uz tihu melodiju poznate dječije pjesmice *Twinkle, twinkle little star* vrte iznad glavice. Na momenat su tu plišane pčelice i bubamare, potom odjednom otpadaju i odlijeću kroz otvoren krovni prozor. Jan je miran, zatim melodija staje i on počinje plakati. Uzimam ga u ruke, a iz džepova pidžamice ispadaju mu novci, doista krupne novčanice.

Bogati smo, kaže tromjesečni Jan i nastavlja da plače.
Sanovnik, novac – blagostanje; beba – nevinost.

KUPITI STAN, KUPITI STAN, KUPITI STAN

Jednom je padalo iz neba i zemlje i nije mi se išlo kući. Jan je već bio dovoljno velik da ostane sam sa tatom. Ostala sam noćiti kod Jace. Tad nije bilo ni Borisa, ni Denisa, samo ona, Tamara i ja u njenoj studentskoj garsonjeri.

194

Razgovarajte, rekla je Jaca, ja sam sa svojim tatom pričala.
Odjebi, Jaco, molim te, nije joj on otac, rekla je Tamara.
Tamara je prezirala razgovore i očeve. Svog se nije sjećala.
Razgovarali smo sutra, ipak, i ja sam poput Jace ponekad vjerovala u razgovor.

Smiješno, rekao je, kako to misliš ne kupiti stan? A sutra? Šta sutra kad Jan odraste? Gdje će on, i šta će misliti o nama?

Kupili smo veliki stan. Nikad više nismo otišli zajedno na more. Otad sanjam vodu.

UDVOJE

Kakve sam sve pila, kratke, duple, do pola male šoljice, ali nikad premliječne, nikad sa pjenom ili budibogsnama, one sa šlagom.

Jednom smo bili u Beču, kod Edine sestre. S ponosom nam je predstavljala najbolji melange u kvartu, a ja sam se cijelo vrijeme osjećala kao Gulliver među svim tim neozbiljnim ljudima koji ujutro ispijaju kafu sa paperjastom pjenom nalik na šećernu vatu iz provincijskih luna parkova.

To nije bila kafa, već njena verzija za početnike, a ja sam bila namćorasta matora kofeinska ovisnica u svojim ranim dvadesetim.

Priča o kafi i jeste priča o nama. Smiješna, ali naša. Svoj prvi aparat za pravi *esspresso* kupila sam preko oglasa. Od Ede.

Dalje je sve išlo lako, gotovo filmski, popili smo ih zajedno, uz njegovu demonstraciju pripreme i sitne male tajne velikih kafopija.

Poslije smo ih popili ko zna koliko. Uvijek smo ih pili udvoje.

Onda smo začeli Jana i meni su se gotovo cijelu trudnoću gadile.

Sjećam se te tupe praznine ujutro i toga da sam svjesna da nije samo kafa to što mi nedostaje, nije samo kafa, ali ne znam šta je.

DOSADNO JE

Kako se u Autima 2 zapali površina okeana? Zašto nafta gori? Kako može izbiti požar pod morem? Postoje li podvodni vulkani?

Pirojan je ozdravio, sudeći po pitanjima.

Doktorica preporučuje da do ponedjeljka ipak ne ide u školu.

Dječak hoda po stanu i spotiče se o slobodno vrijeme.

U desetak navrata u danu, zaustim rečenicu koja počinje sintagmom "Kad sam ja bila tvojih godina..." pa brzo pregrizem jezik i smislim mu novu dvo-minutnu zanimaciju.

SNOVI RASTU

195

Dok je bio manji, sanjao je jabuke.

Kako si spavao?

Fino.

Šta si sanjao?

Jabuku.

Jednom je samo sanjao sok. Vjerovatno od jabuke.

Sad je porastao, porastao je njegov svijet, sa svijetom i svijest, sa sviješću i podsvijest, s podsviješću i njegovi snovi.

Kao ja još uvijek idem u prvi razred i Mak i Karim sjede sa mnom u klupi, sva trojica skupa, al ja još ne znam nijedno slovo, ni A čak, i oni mi se smiju i rugaju.

Što su mi se rugali?

To je samo san.

Što baš Karim, što baš Mak, oni mi se nikad ne rugaju.

Samo san.

Mrzim kad mi se rugaju.

RAZGOVARATI

Zašto nam neko ne dođe?

Zato što smo bolesni.

Mi smo pričali u školi da je drugarski posjetiti bolesnog druga.

Jeste ako drugova bolest nije zarazna.

Zašto nas neko barem ne nazove?

Zovu nas.

Mene niko od drugova nije zvao.

Hoćeš da nazovemo Maka da malo pričate?

Da!

Ćao, Jan je.

Ćao, Mak je.

Kako si?

Dobro. Jesi li još bolestan?

Jesam.

Kad ćeš u školu?

Ne znam.

Je li ti dosadno?

Malo.

Ozdravi brzo.

Dobro. Hajd ćao.

Ćao.

Sad mi je puno lakše.

Pa da. Razgovor uvijek pomaže.

196

NIJE FER

Je li ovo sad sve naše?

Jeste.

A hoćemo li ga nekad prodati?

Nećemo, zašto bismo?

Pa da se negdje odselimo.

Ne znam. Možda ti kad narasteš, prodaš ga pa kupiš novi negdje drugo.

Ja neću živjeti sam u stanu.

Nećeš, imat ćeš porodicu.

Imam je već, ja ću ostati s vama i kad narastem.
Dobro. Ali kad narasteš jedva ćeš čekati da odeš od nas.

A ako ja odem, hoće li tata?

Neće, kako to misliš?

Pa da nađe novi stan.

Neće.

E nije fer. Samo ja da idem, a vas dvoje da ostajete zajedno. Ako idemo, idemo svi.

Dobro, dogovorit ćemo se.

Otkako nam je ta nekretnina uzjahala leđa, hodamo uokolo kao preto-
varene mazge. Edo je stitsnuo dugme za pauzu i otkočit će film i pustit ga da krene
dalje za 15 godina kada otplatimo posljednju ratu.

Dok on stoji tako kao u onoj dječijoj igri muzičkih kipova, dok sin uči
prve lekcije o imanju, nemanju i svrsi jednog i drugog, ja ću bar uvijek imati svoje
rijeke.

UNA

Uvijek imamo Unu – kaže Jaca i pakuje malu zelenu torbu.

197

Kamo god da idemo: na izložbu ili na planinarenje, na rijeku ili u
park s djecom, njoj je oduvijek dosta njena mala zelena.

Naučiš s vremenom reducirati stvari koje trebaš – veli Jaca samo da bi is-
pala mudra, a ne govori istinu. Nema to veze s vremenom, niti sa sticanjem mudrosti
kroz iskustvo, ona je oduvijek takva, bila je takva i prije Denisa. Otkad znam za nju,
njoj treba malo.

U to malo, stane i Una.

Prostremo peškire na travu i legnemo. Ni ne skinemo se u kupaće ko-
stime. Ne skidamo šešire sa glava. Izujemo sandale. Izvadimo knjige. Tek predveče,
kad je skoro vrijeme polasku, uđemo u rijeku i kupamo se dok sasvim ne smrkne.

Nije Una more, ne ide se tamo da se u nju skače i njome ogrče. Una je
za mnogo više čula od dodira, Unu se prvo dugo gleda i sluša, pa tek onda dodiruje.

Uvijek imamo Unu.

A KAD NEMAMO UNU

A da nema Une?

Kako misliš da nema? Ne može Une ne biti.

Hajde, daj, kao da ne znaš šta želim reći.
Bojim se da ne znam, šta, kao da nemam svoje, da nemam Jacu, da nemam Bihac, šta bih onda kad je teško?
Tako nekako.
Nešto bi već bilo, Edo, ustajanje pred zoru i svjedočenje rađanju dana uz pucanje maglene opne, nešto bi se našlo, polja kukuruza, kupine nedostižne u dubokom trnju, nešto čovjek mora imati. Nešto negdje, gdje se bježi.
O tome govorim, o tom tvom bježanju. Čemu bježanje? Ja ne bježim. Bježiš. U sebe. Meni je, pak, tamo, pusto i dosadno.
Ne mogu ja ovako razgovarati. Nije ovo knjiga, nije jebeni Karver.

PJESMA

Napisala sam savršenu pjesmu. Probudila se ozarena i nosila je na usnama, sricala dok sam s lica skidala krmelje, nikad uzbuđenija nisam cijedila pastu za zube iz tube, a onda, kao da sam je ispljunula skupa sa jutarnjim zadahom.

198 Ostala su posljednja dva stiha, krhotine savršene pjesme:
Nije ova zima moja, bijelo, kašalj, ledni dah
Moje je žuto ono kukuruzno polje, polje, polje...
Sanovnik, poezija – nema odrednice; pjesnik – biti pjesnik – previše ste umišljeni i arogantni.

MOJI DANI

Istuširaj se, prijat će ti.
Sutra. Boli me glava, idem leći.
U sobi gdje spava, grijanje je pojačano do kraja. Kisika je sve manje. Izbjegavam ulaziti tamo i trošiti mu ga.
Narežem kivi i jabuke i zdjelu ostavim na polici u predsoblju. Kada pođe do kupatila, presretne ga voće i on ga pokupi. Čak se i nasmije. Meni jedva da je smiješno.
Otkad nas je četvero, izuzevši prvih pet dana Emicinog života, nikad nismo bili ovoliko skupa.
Kao da se opet upoznajemo.
Aha, tako izgledaju tvoji dani, misli. Možda ti i nije toliko loše, sva ta maženja i dječiji osmijesi.
A možda bih mogao i opet u ured. Mislim da sam spreman.

STARIJI OD OSAM

Raditi za djecu i raditi sa kućnog radnog stola okružena vlažnim maramicama, lego čovječuljcima, bademovom kremom, flomasterima i plastelinom, dobro je, sve dok se ne pojavi potreba za izlazak u vanjski svijet, koji se ne okreće oko pelena i kašica, već, u najmanju ruku, oko Sunca.

Razgovor sa starijim od osam često uzrokuje dodatne napore. Rečenice koje slažem, kratke su, proste i često svedene na голу informaciju. Pored konstrukcija, tegobu mi zadaje i popunjavanje konstrukcija sadržajima zabavnim onim starijim od osam.

Dobro je, zato, uvijek imati Tamaru. Tamara nikad nije željela djecu. Opravdano sumnjam da je i sama ikad bila dijete. Ona me gotovo svakodnevno trenira. Poput psihologa je koji pacijente liječi od fobija suočavajući ih s njima. Dobro je suočiti se sa starijima.

Od njih ponekad saznaš da prijateljeva mama, najzad, umire.

AMER

Ni sa kim nije bilo lakše nego s Amerom, a nikom od nas nije u životu išlo teže nego njemu.

Na jezero, na koncert, u kamp, na roštilj, danas, ujutro, sad, odmah, može, može. Može je bilo Amerovo dobro jutro i laku noć.

Može je bila Amerova karta za van, za izlazak iz četiri zida gdje je pas već četiri godine tugovao za svojim vlasnikom, Amerovim ocem, spavajući uvijek glave spuštene na njegove kućne papuče, iz četiri zida gdje je u mami rastao tumor ne govoreći nikom da postoji, između ta ista četiri zida među koje je uvodio djevojke da tata vidi, da mama vidi, da pas vidi, da svi vide i da niko ne sazna, jer ovdje sve među zidovima može da ostane, i smrt, i tumor, i praznina, sve osim tajne, osim sramote.

199

PONEDJELJAK

Hvala Suncu, majci prirodi i znanim i neznanim božanstvima na još jednom petku – napisao je Edo na svom Facebook statusu.

A onda se sjetio da je cijelu sedmicu bio na bolovanju, pa je u status učitao ironiju.

Nikad zapravo suočena sa životom od 8 do 4, od ponedjeljka do petka, prednost sam uvijek davala ponedjeljcima.

Sve bi opet bilo mirno, popustio bi pritisak organizovanja vikenda u kojem ćemo svi uživati, biti sa djecom, biti sami, otići u grad, otići na planinu, susresti prijatelje, ručati sa familijom, pogledati dobar film, otići na predstavu, usisati stan, okupati djecu i sve ono što nikad još nije stalo u ta dva kratka precijenjena dana.

Dječak bi otišao u školu, Edo na posao, Emica i ja bismo plesale, doji-
le, a kad bi ona zaspala, ja bih uz kafu, gledala kako ono dvoje u stanu preko puta,
na dva kraja trpezarijskog stola, spremaju ispите. Na sredini stola stajao je, željela
sam vjerovati, gramofon. Mogla sam uzeti Janov dvogled i provjeriti, ali nisam
htjela. Bolje je i po njih dvoje, i po mene, da ostanu balansirati na toj žici između
fikcije i svakodnevnice.

BOLJE JE?

Je li ti Tamara javila za Amerovu mamu?

Bolje je.

Nije, na morfiju je. U bolnici od prošlog ponedjeljka.

Bila je bolje.

Sad je gore. I bit će sve gore.

Kako je on?

...

Uredu, znam. Htjela sam pitati: kako da mu pomognemo?

Kako je prijatelj, sin jedinac, čija mama se osamnaest mjeseci bori sa
tumorom mozga?

Mamu sam u nekoliko navrata vodila u bolnicu. U nekoliko navrata
dolazila joj, molila sestre kamenog lica da joj uđem i kad nije vrijeme posjeta i sje-
dim kraj nje. Hrabrila sam i bodrila sve poznanike i isticala svoju pozitivnu priču:
preživjela je infarkte, operisala je srce, dvaput, i dobro je, i živi. Prijateljima bi bilo
lakše, a ja bih, sa svakom godinom više, htjela još više i više. Da je Jan pamti. Da je
se Emica sjeća. Da dočeka Janovu školu, da doživi Emicine prve korake. Uvijek je
bilo nešto prema čemu smo pomijerali granicu.

Kako pomoći prijatelju, sinu jedincu, čija mama se osamnaest mjeseci
bori sa tumorom mozga?

PRIČATI O LJETU

Trebamo pričati o ljetu, rekao je Edo i gledao kako pahulje prolaze kroz puknuto
staklo i prekrivaju pločice terase tankim bijelim slojem.

Zašto? Kao terapija ili stvarno? – pitala sam.

Stvarno. Isplanirati ljeto, sakupljati novce, odabrati datume.

Misao o ljetu, meni je misao o Uni, mami, tati i Jaci. Njemu nije.

Ako baka umre, ovog ljeta, ja ću morati na sprovod.

Baki je osamdeset i ko zna i živi u gradu na obali. U njegovim mislima, uvijek umire u ljeto i on svako ljeto planira godišnji i nada se da mu ga ta smrt koja se čeka neće pokvariti. Otkad imamo djecu, nikad nismo posjetili grad na obali u kojem je, sa bakom, odrastao.

Kako da joj svako jutro ponovo govorim da su to moja djeca, da je to Jan, a to Ema i da sam ja ja?

Baka je imala sve manje doticaja sa stvarnošću.

Svako smo ljeto od te smrti strepili na glas i njoj se nadali u sebi.

Umre li baka zaista u ljeto, nakon sprovoda, možda odvedemo djecu i na plažu i ostanemo još koji dan, dok se rodbina razide.

Umre li baka u zimu, ostaje samo bura u kostima, groblje na brdu iznad gradića i ko zna koji januar uz virozu.

LUKA

201

Iz grada na obali, Luka je došao na kontinent studirati i tu ostao. Zbližila ih je priča o moru i mjestima na kojima su, kao klinци, plivali, ronili, uranjali i skupljali ježeve bodljice u petama.

Razgovaraš li s Lukom ikad?

Naravno.

Misli li on da si trebao s nama?

Gdje?

Na Bjelašnicu.

Otkud Luka zna da ste vi bili na Bjelašnici?

Pa zna li?

Ne zna.

Razgovaraš li s Lukom ikad?

Naravno. Ali ne o Bjelašnici.

Zna li da si bolestan?

Ne zna.

Šta zna?

Zna da je Ban snimio novi album i odakle ga skinuti. Ne razumijem te, šta bi to trebao znati, pa nisu prijatelji vreća za traume.

I da nije izašao iz sobe da se iskašlje, priča bi tu završila. Šta sam mu mogla reći nakon toga? Vreća za traume, gotovo da bi mi se i svidjelo, da nije to izgovorio samo da bi zvučalo dobro. Riječi su umjele tako zavarati, zazvoniti praznim zvukom.

KRISTALI

Plivam uzvodno i osjetim teško mi je i osjetim svaka kost boli. Izronim da udahnem i vidim na obali kristale. Svugdje gdje je nekad bilo obično kamenje, sve se sad cakli od kristala, krupnijih i najsitnijih, poput sedefaste prašine. Sunčeve se zrake odbijaju od kristalića i vid mi se muti. Zaronim opet i mislim, kako da džepove napunim time, kad nemam ničega na sebi?

Budi me kostobolja i glavobolja. Vučem se do toaleta, pred očima mi titraju svjetlaci.

Sanovnik, kristal – neprilike u kući, uhvatit će te na djelu.

O SREĆI

202 Čekamo taxi koji nikako da naiđe. Svi znani i neznani brojevi taxi službi uporno su zauzeti.

Krupne pahulje padaju ukoso i šamaraju promrzle obraze. Njeno lice zarivam u svoj šal. Svako toliko, provjeravam diše li.

Doktorica je rekla da je viroza, jaka, ali ipak samo viroza i, na opšte čuđenje, nije prepisala antibiotike. U toj ambulanti, recepti za antibiotike su kao leci trgovačkih centara, još malo pa će ih besplatno ubacivati ljudima u poštanske sandučiće ili ih zataknuti za brisač automobila.

Temperatura joj je još uvijek povišena, usnice rumene, još je snena i spava tu, lica zagnjurenog u moj šal.

Na proširenju se zaustavlja automobil i trubi. Od kovitlaca snježne prašine koju je iznenadni vjetar podigao i zavrteo nam je pred očima, jedva da vidim boju automobila – crnu. I ništa više.

Amer, prepoznah tek pošto je vjetar završio performans.

S radošću prihvatamo poziv da nas odveze kući.

Dvije–tri o zdravlju i odnosima, prvo. Potom o sreći:

Prošli put kad sam te sreo, bila si nesretna. Sad nisi, mislim da je to jer ti ona spava na grudima.

Nasmijem se.

Ali kad dođem kući i spustim je u krevetić? Šta onda?

Sa malo kim na svijetu, kao sa Amerom, mogu o sreći. Sa malo kim tako bez uvoda, bez posebne noćne atmosfere, zadimljene kafane ili butelje vina. Sa malo kim tako u podne, u autu, dok režemo nanose snijega i vraćamo me kući sa bolesnim djetetom i bez antibiotika.

Sa malo kim na svijetu, kao sa Amerom, mogu prešutjeti, a ipak reći. Reći sad ćemo o meni, o tebi drugi put, o tebi nekad, o tumorima nekad, ili nikad. O dječjim bolestima, o vrućici i groznici, o meni, o mojoj sreći, ovaj put. O tebi nekad...

U KUHINJI, U PROLAZU

Nisam sanjala vodu. Sanjala sam Amerovu mamu kako mi kuca na vrata i govori: Molim Vas da umrem, danas da umrem. U ruci joj nalazi, loše fotokopirani i kopija lične karte. Praksa je to današnjih nesretnika koji, sa lažnim ili pravim bolničkim nalazima i otpusnim listovima, zaista hodaju od vrata do vrata i traže novce za liječenje.

Nisam sanjala vodu, ali u vodi sam se probudila.

Iscrpljena lošim snovima, frustrirana činjenicom da je već jutro i da nema nade da ću uploviti u nove i tamo zaista zaplivati, ustajem i susrećem Edu u kuhinji. 203

Već si budan?

Strašno me boli glava.

Grozno sam sanjala.

Ono, tu me probada.

Ameru mama umire.

Kao da mi neko uporno nešto zabada tačno evo tu.

Možda je i umrla sinoć.

Žao mi je. Jebote, ovo je nesnosno.

Odlazi u sobu. Ostajem u kuhinji, kao pred otvorenim vratima voza, nespremna da se ukrcam, nesigurna da želim ostati.

Kako da pomognem? Edi, Ameru, njegovoj mami, sebi?

RIJEČI

Jednom mi je poželio jaku bol, bilo gdje, jer je mislio da mu ne vjerujem koliko ga boli glava.

Jednom sam mu poželjela da mu njegov životni partner bude od pomoći kao on meni jer sam bila sita trčanja na potezu pelene-zadaće-računar-šerpa-pelene.

Jednom me je upitao zar zaista mislim da je on moj najveći problem i šta meni zapravo tačno smeta?

Jednom mi je rekao da su ljudi bolesni i da nemaju hljeba jesti.

Sa ovim zadnjim, nisam znala šta bih.

Kao da su me opkolili svi oni sa tumorima, embolijama, infarktima, svi oni sa minimalcima, kreditima koje im vraćaju jamci, svi oni u dugovima, kao da su me okružili i svojim obamrlim glasovima od tek ponešto decibela govorili: Šta. Tebi. Tačno. Smeta. Šta. Tebi. Tačno. Smeta. Šta...

SEDAM EMINIH RIJEČI

Ma – Ema

Ma-ma – Mama

Mca – Emica

Je – Jan

T-ta – Tata

Daa – Voda

Te-et – Snijeg

Malen je Emin svijet. Malen i topao, bez obzira na teet koji se tako prpošno izborio za svoje mjesto u njemu.

204

NEDAMUSE

Mama, koliko riječi je u riječi nedamuse?

Četiri.

Četiri?!

Da: ne da mi se.

Nisam mislio slogova, riječi.

Da, četiri riječi.

A u neću?

Jedna.

Svašta.

A u neznam?

Dvije. Samo se u neću, nemam i nemoj ne piše sastavljeno.

Nije tačno.
Kako nije?
I u Neum!
Jesi li to poželio školu?

Nisam. Zato sam te i pitao za nedamise. Ne da mi se u školu. Samo sam
Maka poželio.

MAK

Mak je od Jana stariji pola godine i za glavu niži.

Mi smo tako slični, oduševljeno govori o svom najboljem prijatelju.
Imamo tri slova u imenu, iste Lego Ninjago majice i volimo vulkane.

Moje ime ima devet slova, gotovo da ne poznajem nikog sa toliko slova
u imenu, niti ikoga ko nosi jednobojne pamučne majice. Vulkani me ne dotiču, ali
ipak imam prijatelje, a ne vreće za traume.

UPALJEN TV

Kasno zaspu. Tek oko 11. Jurim potom da završim novine. Kucam tekstove i gle- 205
dam kako se špigl za novine puni i postaje sve šareniji. Crvena za napisano i po-
slano, zelena za napisano, poslano i lektorisano, ljubičasta za napisano, poslano,
lektorisano i prelomljeno.

Kada mi se u glavi već dobrano zamanta od povratka ptica selica, vje-
snika proljeća i buđenja medvjedića iz hibernacije, pijem čaj, oblačim pidžamu,
skidam čarape, palim TV i liježem pokraj Eme. Ugasim zvuk i nađem neki od onih
kanala gdje ljudi putuju i dobro jedu. Uvijek ostavim upaljen TV.

Noću, kad prolazi kroz moju sobu na putu ka kupatilu, ugasi ga.

U zoru, nakon posljednjeg noćnog i prvog dnevnog dojenja, zateknem
ga opet upaljenog. Nikad se ne sjećam kad ga opet upalim. Pred očima mi zaškri
još pokoja zelena šparoga ili crveni cherry paradajzić, neki mostovi nad zelenim
rijekama i zelena, zelena nepregledna polja i opet, sita, zaspem.

Ne znam kada je TV zamijenio knjigu.

Ne znam kada je noću počeo ustajati da piški.

Trebao bi kontrolisati prostatu.

KAMO?

Napravila sam foccaci u sa maslinama i cherry paradajzicima.

I diše i miriše! Prste oblizat! Repete! Još! Masterchefice! – vikale su Jaca i Tamara sa tribina. Bacala sam im komad po komad, one su hvatale kao pas štap. Htjele su još i još. Onda je Tamara najednom ustala i rekla: Ja moram ići. Okrenula se i krenula ka izlazu. Nosila je dugačku bijelu haljinu, po svemu nalik vjenčanici.

Sanovnik, vjenčanica – dobit ćete dobre vijesti; gozba – nedostaju vam prijatelji.

Kamo je otišla Tamara, pitala sam Jacu u snu.

Ima li ona svoje mjesto za pobjeći, svoj tajni TV kanal sa hranom i kraljolicima na kojeg okrene kad misli posive?

SIMBIOZA

Jacin Denis je nova žrtva viroze. Od sinoć se tri puta preznojavao, tri puta su mu obarali temperaturu i nikako je ispod 38 spustili nisu, tri puta je sanjao loše i budio se u znoju i suzama.

206 Nijednu moru, srećom, nije umio verbalizirati, samo je tražio da ga zagrle i da ga ne tješe riječima.

Ne pičati, ne pičati – ponavljao je i dozivao šutnju i dodire.

Kao i mama mu, i Denis treba malo. Taj zagrljaj i šutnja njegova su Una i mala zelena torba.

Koliko je trajala vrućica kod Eme?

Tri dana.

Šta ste radili?

Ništa. Dojili i bili jedno. Kao simbioza. Jedno tijelo, četiri ruke.

Kao Rukati iz Ben Tena? Svidjet će mu se.

A STRUJA?

Taj TV je uvijek upaljen.

Samo noću.

Ali čemu dok spavaš?

Neka. To su samo putovanja i hrana.

Pa kome? Ko to gleda?

Ja, kad se prenem iz sna.

A struja?
Kako misliš struja?
Račun za struju. Ko će to platiti? TV koji radi uprazno.
Nije to TV. To su putovanja i hrana, zelene rijeke, žuti kukuruzi, kon-
taš?

Hajd ne seri. Znaš šta pričam.
Znam. Da nismo trebali kupiti prokleti stan. Da nismo, imali bismo za
struju. I ne bih putovala sa TV avanturistima već s tobom.
Eno je opet. Ne mogu ja to više.
Povlači se u spavaću. Tamo nema TV-a.

PRISLUŠKIVANJE

Zatvoren u sobu, razgovara sa svojim računarom. Sa druge strane monitora je nje-
gova sestra koja živi u drugom gradu. Spremam se za tuširanje i iz plakara u hod-
niku uzimam peškire. Onda zastanem sa druge strane vrata, u sebi se prekorim što
radim to što radim, ali ipak stojim.

Sa druge strane vrata saznajem za povišicu.
Znaš, strah me da joj kažem, opustit će se, znaš nju, odmah će htjeti 207
negdje ići.

Znam nju. Dobro je znam.
Nju koja se odlazi kupati, stiće peškire pod miškom, i nikako da odlu-
či da li tiho plakati ili glasno razbijati.

OTKAZ

Luka je dobio otkaz.
U, jebote.
Da.
A Alma?
Alma radi, srećom. Radi ko konj.
Pa šta će?
Nemam pojma, živjeti od njene plate.
Kad ti je rekao?
Juče.
A ti njemu?
Šta?

Jesi li ti njemu rekao išta, o svom poslu?
Naprimjer šta?
Nemam pojma, samo pitam...

MENTA

Kako je Amerova mama?

Isto.
Kako si ti?
Onako.
Čuješ li se sa svojima?
Čujem.
Jesu dobro?
Prehlađeni.
I oni?
Aha.
Jesi to nešto ljuta?
Ne.

208

Hoćeš čaj?

Može mentu.

Jedno smo ljeto brali mentu u selu na obali gdje Lukini roditelji imaju vikendicu. Vozili smo se čamcem na udaljenu zelenu plažu. Sunčali se pod smrekom. Bilo je mnogo mente, na svakom ćošku i niko je, osim nas, nije brao.

Spavali smo u šatoru ispred vikendice, donosili vodu iz bunara, kuhali, čitali i pili mentu sa ledom.

Ovako moramo svake godine, rekao je jedne noći.

Nismo više nikad.

PRIZNANJE

Da sam znao da će to tako dobro prihvatiti, rekao bih joj dok je još bila živa – kaže Amer i uspije se čak i nasmiješiti.

Umrla je juče rano, u pola 4 ujutro.

U 3 ujutro, držeći je za ruku, u još jednoj besanoj noći, priznao joj je da je gej.

Kaže da ne može ni jesti, ni piti, ali nam se zahvaljuje na hrani i piću. Ne zadržavam se predugo, puštamo ga da se naspava i da pusti sve te sedative da djeluju.

Tamara psuje, Jaca plače, ja kašljem dok se spuštamo niz strmu ulicu do najbliže kafane.

LOŠE JE

Šta misliš s njim?

Ne mislim ništa. Ovako, dok može.

Šta misliš dokle će moći?

Ne znam. Kad pogledam oko sebe, nije to ni loše.

Loše je, Amere, znaš da je loše.

Amer ima tog momka. Taj momak ima te probleme. Ti problemi utiču na tu vezu i taj Amerov mali život. Problemi su sve same tričarije poput straha od vezivanja, straha od obaveza, straha od stalnog posla, straha od vlastitog gnijezda, straha od roditeljstva, te, za kraj, straha od socijalnih kontakata.

Jednom smo došli, da se upoznamo. Ušao je u sobu i šutio. Mi smo ustali i nasmiješili se. On je klimnuo glavom, sjeo kraj prozora i rekao Ameru, ne gledajući ga: Zar mi večeras nismo trebali gledati onaj film?

Drugi put sam došla sama. Tamara je kategorički odbijala da ide, a Jaca je bila na Uni.

Baš tog jutra, pred drugu priliku za upoznavanje sa najboljim prijateljicama svog partnera, dao je otkaz. Mrzio je taj posao jer nije imao život, jer je radio svakog dana osim utorka, jer se ubijao od posla vikendom kad drugi odmaraju. Tako je govorio. No, mrzio je i pomisao da radi nešto za šta se školovao.

Nakon što je apsolvirao ekonomiju, shvatio je da je to dosadno. Upisao je historiju umjetnosti i završio je u roku. Potom se zaposlio u kinu i prodavao kokice.

Pridružio se tog jutra Ameru i meni na doručku. Rekao je da neće jesti jer sad nema posla i nema novca. Kad je Amer rekao da će mu platiti i da ne bude smiješan, naljutio se i otišao.

Trećeg puta, jasno, nije bilo.

Loše je, Amere, slijepi vide koliko je loše.

LINO

Opet sam u rodnom gradu. Šetam Linu. Sunce i pusti park. Lino voli plivati u rijeci. Bacim mu štap i on otpliva po njega. Rijeka je spora ali hladna. Ljeto je.

Donosi mi štap i spušta pred noge. Otresa vodu sa svoje duge kovrčave

dlake. No, to što mi se našlo pred nogama, nije više onaj štap kojeg sam mu bacila već stara putna torba. Otvaram je i vadim knjige. Mokre su, voda kaplje sa njih i ja ih slažem po travi, da se osuše. Očajna sjedam na obalu. Lino prilazi i liže mi nogu.

Line nema tačno 360 dana. San je podsjetnik na godišnjicu koje se ne želimo sjećati. Imao je 16 godina. Bio je star, tresao se, nije mogao kontrolisati svoje potrebe, rebra su mu se ocrtavala kroz rijetku dlaku, a kada bi se noću prenuo iz sna, podigao bi se na svoje šapice od stakla i vrtio se u krug, sve dok ne svane.

Trebali smo ranije, ali kako? Trebali smo, da ga se ne sjećamo takvog.

Sanovnik, knjige, oštećene, nešto važno ćete izgubiti.

Sanovnik, pas, zadovoljstvo u poslu i porodici.

TJELESNO

Ona je naučila, kad se probudi, jako me zagrliti. Stišće me koliko mogu te malene ruke i ona se smije.

On mi ponekad još da ruku, kad se prene iz sna. Ponekad se uvuče u krevet, pod moju deku, i moju ruku prebaci preko svojih leđa. Kad ga dočekujem pred školom, ne da da ga poljubim.

210 Dok se kupam, osluškujem hoće li se probuditi, zaplakati, pasti s kreveta. Puštam tanki mlaz vode, gotovo nečujan. Prelazim dlanovima preko mliječnih grudi, stomaka, bokova, polako. Dugo mi već vlastito tijelo nije bilo pod jagodicama.

Jednom je ljubio Emicinu kosu dok je spavala na mojim grudima. Stao mi je iza leđa, objema me rukama uhvatio za ramena i nježno ljubio nju.

Stajala sam ukočeno, nepomično možda samo kao oslonac, a možda ipak i kao objekat.

Ne znam čega sam se više uplašila.

KAFA

Od mnogo čega smo odustali i u mnogim se stvarima namjerno ili slučajno predali i prepustili. Samo je nekako, nakon svega i kroz sve, preživjela kafa ujutro koju prije posla napravi i ostavi mi je na stolic pokraj kreveta. Onda tiho ode i zaključa stan. Kad čujem ključ, i prije nego ustanem, pružim ruku sa kreveta do ormarića i dohvatim je, vruću.

BORIS

Pojam slobode može biti štošta, ali Jacinom Borisu sloboda su uvijek izviđači. Prije rata bio je član skautskog pokreta, sve one zelene gimnazijske godine provodio je po zelenim dolovima i plavim virovima rijeka, spavao u šatorima, pjevao pred njima, ljubio, volio, nasmijavao, svirao, zabavljao.

Kada ponekad, za lijepog vremena, sjednemo kod nas na terasu, klupko priče uvijek se odmota na tu stranu i Boris počne plesti svoje skautske bajke. Jan mu onda sjedne u krilo i sluša, ne trepćući. Svaki put kad odu, kaže mi kako čika Boris izmišlja genijalne priče.

U moru naših "nikad nismo" bilo je i kampovanje.

Jan nas svako ljeto upita zašto. Zašto nikad nismo.

Jednom ćemo nije odgovor, ali mu ga uvijek pokušamo podvaliti.

RAZGOVORI – I RAZGOVORI

Produžio sam bolovanje. Nikad me nije ovako oborilo.

Jeste prošle godine, kad se Ema rodila.

Ne sjećam se.

Jeste, sjećáš se da smo te sklanjali od nje, kao đavla od češnjaka.

Ne znam. A zašto je to sada važno?

Nije važno, sam si rekao da te nije oborilo nikad.

Nije ovako.

Ok.

I šta sad?

Ništa.

To mi ne vjeruješ?

Vjerujem.

Ne mogu da vjerujem.

Šta?

Ništa.

Neki dan rekla sam Janu, roditeljski mudrom intonacijom, da razgovor uvijek pomaže.

Prestala sam i brojati te nespretne roditeljske laži kojima ne vjerujemo ni mi ni oni.

ZADAĆA

Šta mene čini sretnim?

Mene čini sretnim kada igram košarke i plivam.

Šta moje ukućane čini sretnim?

Seku čini sretnom kada doji. Mamu čine sretnom knjige i Una. Tatu čini sretnim kisela voda.

Voda povezuje.

PRISTOJNO

Kada je pristojno opet nazvati Amera i pitati kako je?

Mislim da kako si nikad nije nepristojno.

Možda želi biti sam.

Ne želi. Znaš Amera, nije on od tih što sve u sebe.

212 Zaista, Amer je uvijek imao potrebu dijeliti svoje emocije, šakom i kapom. Nakon svake uspješne večeri s njim, pojavio bi se u neke sitne sate na chatu i ostavio porukicu, bila ja tamo ili ne. Pisao bi kako je Dado bio raspoložen, pisao čemu se smijao i o čemu su govorili. Bili su to uvijek neki sasvim obični izlasci dvoje ljudi, nikad ništa posebno, ali su njega jako veselili. Dado je bio dobre volje. To je, skoro uvijek, bila vijest. Raspoloženi Dado, kakav tužni oksimoron.

BERLIN

Kao meni rijeke, kao Jaci Una, kao Borisu izviđači, tako je Tamari Berlin.

U nekoliko navrata odlazila je tamo, u razna godišnja doba, u različitim društvima, sa malo ili malo više novca, ali uvijek bi mislila ono što je pomislila dok ga još nijednom nije ni posjetila – to je grad po mjeri čovjeka.

Tamara broji dane do rezultata konkursa za studijski boravak u obecnom gradu.

Svaki problem koji joj pokvari dan, svaka sitnica koja je uznemiri, sve postaje maleno kad, čak ni ne zatvorivši oči, pred njih prizove slike vreve berlinskih ulica, slike zidova obogaćenih grafitima i stensilima, slike umjetnika, studenata, drugih, drugačijih.

Još devet dana, sitno se broji.

Još devet.

O LJETU, DRUGI PUT

Dobio sam povišicu.

Nasilu prinosim šoljicu s kafom ustima, mada znam da je još vrela, pušem u nju i po cijenu da spržim jezik primam u usta prvi gutljaj. Držim je tu još neko vrijeme, pa je najzad spustim niz grlo. Cijela ta predstava sa jednim ciljem – skupa sa kafom progutati i riječi koje ne želim da čuje.

Stvarno? Prvi dan nakon bolovanja na poslu i odmah iznenađenje.

Ma ne, ima tome neko vrijeme, odgađao sam da ti kažem.

Neću pitati zašto. Neću pitati zašto. Moram pitati zašto.

A zašto?

Iz razloga za koje sam shvatio da su glupi. Da li ti se sad o ljetu?

Šta? Meni su ljeto i Una brat i sestra, to znaš.

Znam. Pričao sam sa Lukom i Borisom, možda da kampujemo na Štrbačkom?

Možda da kampujemo? Mi, da kampujemo? Da kampujemo?

I? Zvuči li ti kao dobra ideja? Hajde da razmislimo.

Hajde.

Drugi gutljaj, a još uvijek je vrela.

213

ROGOVI

Čime ste to tretirali?

Ničim posebno. Dodirima i svojim mlijekom.

Vi ste jedna od ovih modernih?

Prije bih rekla da sam jedna od onih prastarih. Moja je nana dojila mamu do treće godine, a meni je mama uvijek temperaturu skidala sirćetom, a ne paracetamolima.

Malo šale, gospođo, nije na odmet. Malena je uredu, nastavite čistiti nosić da to do kraja izađe van, puno tečnosti, kontrola po potrebi.

Oblačim Emicu i izlazim.

Ponekad me ti rogovi zaista odbrane od nasrtljivaca većih od mene koji bi me pojeli za ručak, a ponekad zaista služe tek za besmisleno nadmetanje za ženkinu naklonost.

Uvlačim ih i sjedam u taxi.

KOŠULJA ZA BERLIN

Je li se ti oblačiš ili odijevaš?

Oblačim.

A ono obuća se oblači, odjeća se odijeva?

Ima i ono da se obuća obuva, a nebo se oblači.

Fakat. Nego, meni mama uvijek govori da si moram kupiti pristojne odjeće. Da ova mi je sva klošarska. I uvijek joj kažem da baš me briga. A sad mi nekako, ja bih se baš kao nešto i uredila, a nemam šta obući. Odijenuti.

E, a ima i ona da se ne usisava kuća, već prašina, neće valjda kuća ući u usisivač.

Tebi baš zabavno? Ozbiljno ti govorim. Nemam šta obući.

Znam. Nemam ni ja. Imam jednu košulju za roditeljske. I jednu za redakcijske.

A je li se ti razodijevaš ili se svlačiš?

Sad je tebi zabavno. Ja se skidam.

Čuj skidaš. Kao sa štrika. Ne, fakat, zovem te da te pitam imaš li mi neku košulju. Daj tu za roditeljske. Prave u fondaciji svečano proglašenje stipendista.

214

Ma važi. Nisu ti rekli jesi li?

Nisu. Zbog dramske napetosti.

PLETENA KAPA

Sjedi na fotelji u ćošku sobe i plete. Na planini smo. Cjepanice vlažne bukovine kvrckaju u peći. Pod nogama joj se mota klupko one divne zelene koja priziva proljeće. Oko klupka povremeno baulja Emica. Mama potom podiže vunu, sprema je u koricu, odlaže svoju kreaciju i podiže Emu. Tepa joj i grli je. To mekano i zeleno odloženo sa strane zbog trenutka nježnosti bit će koliko već sutra Emicina kapa.

Sjedim na kauču, u sasvim suprotnom ćošku te velike sobe i opet se bojim stvari. Jednom će ostati ta kapa, a mame neće biti. S kapom će ostati i ovaj trenutak, mekano, zeleno, toplo, vatra i poljupci, Emicino puzanje i ova velika soba.

Zašto iz svega lijepog izvlačim strahove, kao nasilu, kao u inat?

TETA RAZA

Mama i teta Raza su na kafi.

Teta Raza stalno priča o sinu i unuci.

Toliko da je i mami već pomalo dosta, istoj onoj mami koja ni u prodavnicu ne ide bez fotoalbuma sa Janovim i Eminim fotografijama.

A gdje su tvoja djeca? – pita teta Raza mamu.

U vražijoj materi. Kakva crna djeca, triestri i triestosam!

Treći mi put mama pokušava prepričati taj njihov komični razgovor i svaki put je smijeh spriječi. Zamisli, ne znam šta mi bi, al bilo mi je zaista previše!

Kad god me puste u vanjski svijet, kad god osjetim potrebu pričati o Emici i Janu, pred oči si prizovem sliku tete Raze, debeljuškaste niske tete piskavog glasa.

Već sam utrenirana, već u mozgu imam zasebne pretince u koje tokom sedmice, brižljivo i organizovano, smiještam zabavne detalje koji nisu Jan i Ema kako bi ih nekad, kad mi silno zatrebaju, što brže izvukla. Kad na internetu vidim kakvu zabavnu vijest ili pročitam neku novu pjesmu pjesnika čiji rad pratim, brižljivo ih pospremim u pretinac.

Jutros sam tako, ponosno, Ameru pričala o Persepolisu. Uspjeli smo tom pričom ubiti bar deset minuta i nijednom, u tih deset, ne pomisliti na nju, mrtvu.

O VIKENDU

215

Moramo o vikendu.

Mi uvijek o nečemu moramo.

Ok. Ne moramo.

Ne, šalim se. Reci, šta si mislio?

Mislio sam da odemo na planinu, onom linijom 44, ide sa Ilidže.

Nemoj zezati?

Ovo je sad ironija, je li?

Ma ne, nije uopće.

Ovo je još uvijek ironija, je li?

Jeste. Prije petnaest dana, Edo, ne prije petnaest godina, prije petnaest dana istom tom linijom smo išli na planinu onda kad ti nisi, u istom tom busu izgubili sanke, sa iste te planine vratili se u prljavi stan, među prljavo suđe i sve te viruse.

Ok, ok. A kako bih ja to mogao znati?

Da, zaista. Kako je on mogao znati, kako inače ljudi znaju šta drugi ljudi misle, osjećaju, žele, rade?

Možda, ali samo možda, razgovaraju. Možda govore i možda, ali samo možda, slušaju?

JEDNA TORBA, JEDNA RUKA

Je li Denis bolje?

Jeste, idemo za vikend na Unu. Još je hladno, ali kažu da je Enes otvorio baštu.

Bašta kod Enesa, s pogledom na Unu, dovoljno blizu da je možeš namirisati.

Mi možda idemo na planinu. Možda.

Ti i djeca?

I Edo.

Ou.

Šta to znači?

Koje?

To ou.

Ou je samo ou. Ništa van toga.

Ok.

I ne zaboravi: dvoje rezerviranih čarapa za djecu, dvije pelene i po jedan sendvič. Jedna torba.

216 Kako se pakuje jedna torba, Jaco? I šta se radi sa tom jednom slobodnom rukom?

STIPENDIJA

Tamara je dobila stipendiju. Tamara će osvojiti Berlin.

Sretna sam i ponosna i to ne krijem.

Tužna sam i zabrinuta i to krijem.

Ona leti, lebdi, u zraku je, miljama iznad naših glava, gore gdje su se oblaci razišli, gdje sunce probija i podsjeća nas da proljeće nije daleko. Gore je sretna Tamara i ne želim je sada vući za nogu, spustiti u krpe snijega i blata i reći joj: Kako ću ja, Tamara? Kako ćemo Jaca i ja? Kome ću ja o knjigama, kome o stripovima, kome o psima, s kim vino, s kim foccaci, s kim predstave, s kim kolač od mrkve?

Možemo li zaista biti sretni kad su sretni oni koje volimo, a da negdje tamo iza mozga, iza svijesti, iza razuma, ne pomislimo opet samo na – sebe?

TAKO MALO

Kad bismo uspjeli zaustaviti nagon da svaku relativiziramo, kad ne bismo, kao gladne lavice, zaskakivali svaku krivu intonaciju, možda bismo i uspjeli sasvim fino proći

kroz dan, možda bismo uspjeli voljeti skupa stvari koje volimo odvojeno, ganjanje između namještaja uz Emicin zarazni smijeh, Monopol sa Janom, dokumentarce, sladolede od jagode, BB Kingove koncertne snimke iz Afrike, Karverovu poeziju.

Gdje se skladišti volja i koja sila potiska je potrebna da je iz te dubine izvuče na površinu?

Ako mogu dvanaest velikih minuta pod vodom, koliko mogu iznad vode?

Taj sa Ilidže polazi u 9. Idemo ako ćeš ti spakovati djecu!

Važi. Idemo. Ma ne treba nam puno stvari, jedna torba, a sanke su ionako već u busu.

PRED Ponedjeljak

U nedjelju, kad dođemo odozgo, kad izdahnemo taj zrak na koji smo navikli, kad dođemo sebi od viška kisika, otvorit ćemo sve prozore i sva balkonska vrata.

U stanu ćemo još neko vrijeme sjediti u skafanderima.

Onda ćemo sobe opet zagrijati i okupati djecu.

Poželjet ćemo ponedjeljku dobrodošlicu i zagrliti ga, jako, kao kad grli

Ema.

217

PISMA

Pišem pisma. Imam jako lijep rukopis. Vitka pisana slova. Pakujem ih u lijepe zelene kovertе. Ližem kovertе. Ubacujem ih u sandučić. Jedno po jedno. Ima ih na desetine. Sa druge strane sandučića stoji Jan i gleda. Smije se gromko i pokazuje svoj blistavi miks stalnih i mliječnih zubića.

Pa, mama! Mama!

Molim Janko?

Pa ta pisma! Hahaha! Pa ta pisma sva padaju u rijeku.

Zelenom rijekom plutaju zelene kovertе.

Smijem se i ja. Moji stalni nisu toliko blistavi.

Moram zubaru.

Budi me oštra bol u toj pokvarenoj šestici. Ustajem i cuclam kaladont.

Tek je šest.

Sanovnik, pismo – neko će vas pozitivno iznenaditi.

PREŠUTNO

Je li ti Tamara javila?

Jeste!

Ekstra!

Cool!

Sretna sam!

I ja!

I ponosna!

Da! Zaslužila je!

...

Misliš li što i ja?

Da.

Ali nije pristojno to reći, zar ne?

Nećemo reći.

Nećemo.

IZA PRVOG

218 Tamara ide iza prvog, odmah iza Nove godine. Odlučila sam pokloniti joj obje košulje. Na svoje duge tanke ruke, navući će karirane rukave pastelnih boja moje košulje i hodati par metara iznad berlinskog asfalta. Ovdje će ostaviti snijeg i maglu, ovdje će ostaviti bljuzgavicu i blato i nas koji pušemo balone da iza prvog, odmah iza Nove godine, proslavimo Emin prvi rođendan.

Njoj i nije mjesto među šarenim balonima i plastičnim tanjirima, među piskutavim "Danas nam je divaaan dan" što silazi sa dječijih usnica.

Nije da ćemo joj čuvati njenu omiljenu narančastu vreću na kojoj je voljela sjediti u svom kutu našeg velikog dnevnog boravka. Neko će od gostiju već sjesti tu, nije da ćemo reći da je zauzeto, nije da ćemo je prekriti bijelom plahtom i zatvoriti je za sjedenje.

Nećemo, ali Jaca i ja ćemo, sigurna sam, skidajući balone i ukrase sa zidova, pogurati vreću još više u ćošak, pogledati na sat i promrmljati što sebi u njedra, što jedna drugoj: Sletjela.

Živjela, živjela, i sretna nam bila...

TAXI

Jan izlazi prvi. On je već navikao. Okreće se za sobom i gleda ima li šta na zadnjem sjedištu. Pogledamo se. Onda on slegne ramenima i nasmiješi se.

Mogu li ja kupiti karte?

Naravno, kažem mu, uzimam njegovu ruku u svoju i krećemo.

Drugom prvo režem zrak, potom je kao starac stavljam na leđa, a na kraju je guram u džep.

Odlazimo po karte. Edo i Ema su na dva koraka iza nas.